

LEREN LEREN

1. Beginsituatie

1.1. Visie

De aanpak van 'leren leren' zou zeer verscheiden moeten zijn, omdat elk kind een eigen gecompliceerde problematiek heeft. Daarom moeten we als multidisciplinair team vertrekken vanuit een gelijkgericht denken en doelgericht handelen. Wij baseren ons op de principes van de theorie van de gemedieerde leerervaring van R. Feuerstein¹. Het besef dat we het intellectueel rendement van onze leerlingen kunnen verhogen door zeer doelgericht, veelvuldig en systematisch op bepaalde aspecten van leren tussen te komen, vormt onze vertrekbasis. Om een kwalitatieve interactie voorop te stellen kiezen we voor de **mediërende onderwijsstijl**.

De theorie van Feuerstein stelt dat er méér nodig is om 'leren' te verklaren dan de dagelijkse ervaringen waaraan elk mens is blootgesteld. Hij onderzocht dat de tussenkomst van de mens (in ons geval de leerkracht) een zeer centraal gebeuren is bij leren. De leerkracht is de **mediator** die tussen de prikkels staat die op het kind afkomen. Hij selecteert en interpreteert de prikkels voor het kind. Deze manier van leren noemt men leren door **gemedieerde leerervaringen**.

Feuerstein ontwikkelde in zijn theorie van de gemedieerde leerervaring twaalf **mediatiekenmerken** (zie 'Kijkwijzer mediatiekenmerken'). Het mediëren van deze kenmerken moet leiden tot meer wederkerigheid, meer zelfstandigheid, meer welbevinden, maar ook tot meer emotionele betrokkenheid van de leerlingen.

Een opvoedkundige activiteit wordt mediatie genoemd wanneer ze *tenminste* beantwoordt aan volgende drie fundamentele voorwaarden:

- intentionaliteit: **wat** is de achterliggende bedoeling vanuit de betrokkenheid op de leerling?
- zingeving: **waarom** moet ik dit leren?
- transcendentie: **waar** kan ik het geleerde **nog** toepassen?

Deze 3 mediatiekenmerken zijn de belangrijkste en proberen we zo veel mogelijk aan bod te laten komen in onze interactie met de leerlingen. (zie picto's: doel, vraagteken, brug in Pedagogisch project van de school).

Onze taak als 'buitengewone' school gaat namelijk verder dan het aanbrenge van kennis, attitudes, inzichten en vaardigheden. Door voldoende aandacht te schenken aan 'leren leren' verwerven leerlingen zelfstandig nieuwe kennis, attitudes, inzichten en vaardigheden en zijn ze in staat problemen in wisselende contexten aan te pakken en zelfstandig op te lossen. Een stimulerende leeromgeving, een enthousiaste en inspirerende onderwijsstijl en een aantal goed gekozen werkvormen zetten kinderen aan

¹ zie 'Denk-ontwikkelen leren'. Teamgerichte nascholing VVKBuO door Mieke Hagenaars, schooljaar '12-'13

tot expliciteren van en reflecteren over de gevolgde werkwijze (zie ook *Pedagogisch project, fase III 'Een krachtige leef- en leeromgeving', 'Begeleidingsstijl' en 'Coöperatief leren'*).

Het doel binnen ontwikkelingsgericht onderwijs is transcendent leren waarbij functionele opdrachten het middel zijn om dit te verwezenlijken (zie ook *Pedagogisch project fase III, 5. 'Functioneel werken'*).

Om de leerlingen inzicht in hun eigen werk- en denkhouding bij te brengen, benaderen we dit stap voor stap. We leren hen **bouwstenen** aan voor zelfstandig leren (BS) en **goede leerhoudingen** (GL) die essentieel zijn om te komen tot zelfstandig en levenslang leren. (zie punt 3.3. *'Overzicht bouwstenen en goede leerhoudingen'*)

1.2. Doelgroeprofilering

Type 1:

Kinderen met een (licht) mentale beperking denken en handelen minder doelgericht en zijn meestal minder actief betrokken. Dit zijn nochtans noodzakelijke voorwaarden om efficiënt cognitief te functioneren. Door hun impulsieve werkhouding en/of geringe probleemgevoeligheid kampen ze soms ook met emotionele en motivatieproblemen.

Transfers kunnen leggen, is voor deze kinderen zeer moeilijk.

Een gedreven leerkracht kan de kinderen metacognitieve vaardigheden aanleren die belangrijk zijn voor hun zelfredzaamheid. De instructiebehoefte is groot (vb. werken in zeer concrete en kleine stapjes, regelmatig herhalen, visueel ondersteunen...).

Daarom spreken we in de ontwikkelingsdoelen type 1 van **de mentor** die elk kind bij de hand blijft houden, maar toch ook loslaat, m.a.w. een leerkracht die een gezond evenwicht kan geven door blijvende ondersteuning en goed gestructureerd te onderwijzen.

De mentor is de mediator die de kinderen leidt in hun leerproces.

Type 8:

Kinderen met leerstoornissen hebben nood aan een degelijk kader dat aandacht besteedt aan de manier waarop ze tot informatieverwerking en probleemoplossing kunnen komen. Het geeft rust en veiligheid wanneer de kinderen inzicht krijgen in hun leer- en denkprocessen. Zowel de metacognitieve vaardigheden als de metacognitieve kennis zijn hierbij van belang.

Kinderen leren 'transfers leggen' zodat ze functioneel en zelfsturend 'zin' krijgen in de levende en lerende wereld.

In de ontwikkelingsdoelen van type 8 spreekt men van **de monitor**.

De monitor is de mediator die de kinderen begeleidt in hun leerproces.

Kinderen uit deze doelgroepen brengen een diversiteit aan extra noden mee als uitgangspunt. Hun leerproblemen, leerstoornissen en/of ontwikkelingsstoornissen zorgen voor minder cognitieve mogelijkheden. Hun specifieke problematiek heeft er vaak voor gezorgd dat ook leerinhouden niet geïntegreerd zijn opgenomen.

Tallose faalervaringen hebben aan het kind dikwijls het gevoel van onkunde, onzekerheid en weinig zelfvertrouwen meegegeven.

2. Doelenfase

Onze school baseert zich voor het leergebied leren leren voor type 1 op de ontwikkelingsdoelen (OD) type 1 (BuBaO 1999). Voor type 8 baseren we ons op de OD voor Buitengewoon Onderwijs Type 8 (BuBaO 2010) en het leerplan van het gewoon Basisonderwijs. Voor elk type gelden een aantal dezelfde OD, maar ook totaal andere. Deze doelen hebben we gekoppeld aan de bouwstenen en goede leerhoudingen. Bepaalde doelen zijn reeds op schoolniveau vastgelegd zoals de mediatiekenmerken, de maandactiepunten... (zie 'Bronnenboek'). Daarnaast werd ook een richtinggevende selectie op groepsniveau gemaakt (zie 'Groeilijnen'). Voor leerlingen die dan nog uit de boot vallen kunnen op individueel niveau doelen geselecteerd worden (zie IHP). Wij maken hierbij gebruik van de 'Kijkwijzers leren leren'. *(zie ook Pedagogisch project, fase II doelenfase)*

3. Voorbereidingsfase

3.1. Strategie

We kiezen ervoor om alle bouwstenen en goede leerhoudingen doorheen de schoolloopbaan van onze leerlingen aan bod te laten komen. Dit betekent dat in elk niveau elke BS of GL aan bod kan komen. Binnen elke BS en GL hebben we per niveau OD geselecteerd. Daarnaast worden OD die in meerdere niveaus terugkomen verder geconcretiseerd om ook daarin een opbouw te voorzien. Dit is terug te vinden in onze 'Groeilijn Leren leren'.

Naast de opgebouwde groeilijn voorzien we een 'Bronnenboek'. Hierin wordt per niveau, per ontwikkelingsdoel de leerinhoud verder uitgediept. Afspraken op schoolniveau betreffende het gebruik van methodieken, materialen en visualisaties om aan bepaalde doelen te werken worden in dit document opgenomen. Tenslotte is er ook ruimte voorzien waar leerkrachten zelf aanvullingen kunnen noteren (vb. bijkomende materialen, activiteiten...). Dit bronnenboek is een werkdocument. Het groeit jaar na jaar aan, m.a.w. het is nooit af!

Per niveau wordt een 'Groepswerkplan Leren leren' opgesteld.

In elke klas is een visualisatieruimte voorzien voor vakoverschrijdende thema's rond leren leren (vb. agenda, uurrooster, de maandactiepunten...) Wat we ervaren en leren in één les proberen we ook te gebruiken in een andere les of andere situatie, vb. 'Stappenplan probleemoplossend denken'. Op deze manier stimuleren we onze leerlingen tot het leggen van transfer (mediatie van transcendentie).

3.2. Handleiding groeilijn leren leren

- Zie algemene afspraken in *Pedagogisch project, III Voorbereidingsfase, punt 6 "Hanteren van het curriculum per leergebied"*.
- Specifiek voor het leergebied leren leren gelden volgende bijkomende afspraken:

Indeling van de groepen voor leren leren:

Type 1	Type 8
SLK	SLK
Basisklas	Basisklas
Tussenklas	Tussenklas
Eindklas	Eindklas

In de basisklas, de tussenklas en de eindklas zijn er gemiddeld 2 schooljaren voorzien om aan de OD van een bepaald niveau te werken.

3.3. Extra informatie rond 'Bouwstenen en Goede leerhoudingen' - 'Mediatiekenmerken'

Overzicht bouwstenen voor zelfstandig leren en goede leerhoudingen

1. Betekenis van de bouwstenen en goede leerhoudingen

Bouwstenen voor het leren zijn gericht op de cognitieve aspecten die een mens nodig heeft om iets op te nemen, te verwerken, weer te geven.

Goede leerhoudingen zijn vaardigheden, inzichten en attitudes die een mens ontwikkelt om vanuit een zelfsturend vermogen een eigen informatieverwerkingsproces te begrijpen, te kiezen en te gebruiken.

Beide zijn nodig om leerprocessen aan te vatten, te beëindigen en om steeds weer open te staan voor veranderingsprocessen in het leven.

2. Bouwstenen voor zelfstandig leren

BS.1. Aanpakgedrag

Deze bouwsteen verwijst naar de wijze waarop een prikkel (opdracht, probleem situatie,...) wordt benaderd: Hoe begint iemand er aan? Hoe pakt iemand dit aan? Hoe wordt dit beëindigd? Hoe brengt iemand gedachten en handelingen in functie van de taak, het probleem, de situatie? Dit moet gebeuren op een systematische, geplande, gecontroleerde, manier.

BS.2. Precisie en nauwkeurigheid

Deze bouwsteen verwijst NIET naar het nauwkeurig, nauwgezet, precies of juist te werk gaan. Wel naar de mate waarin iemand gericht is op het precies begrijpen van begrippen, van de boodschap van een ander, van een opdracht (input) enerzijds en op het nauwkeurig gebruik maken van woorden en begrippen anderzijds. Deze bouwsteen is dus sterk gebonden aan de taalvaardigheid waarmee iemand iets opneemt en kan weergeven.

BS.3. Tijd- en ruimtebegrip

Deze bouwsteen verwijst enerzijds naar de mate waarin iemand de basisideeën begrijpt over hoe dingen met elkaar in verband staan: met betrekking tot grootte, vorm, afstand ten opzichte van elkaar, een voorwerp, de ruimte. Anderzijds naar de mate waarin iemand zijn tijdsbeleving kan omschrijven, indelen en tijdsbegrippen kan gebruiken om verbanden te leggen tussen gebeurtenissen.

BS.4. De aandacht richten

De mate waarin iemand zich kan focussen en aandachtig en geconcentreerd kan blijven werken aan een taak, opdracht.

BS.5. Relevante info kunnen selecteren

De mate waarin iemand essentiële en overbodige informatie van elkaar kan onderscheiden in functie van zijn doel.

BS.6. Geïntegreerd denken

Deze bouwsteen verwijst naar de gerichtheid om tegelijkertijd met de verschillende (relevante) elementen van een situatie rekening te houden en ze te verwerken om tot 1 einddoel te komen.

BS.7. Analyseren

De mate waarin iemand gericht is in het opdelen van een groter geheel in relevante/betekenisvolle deelaspecten. (En deze delen terug kan samenvoegen tot een betekenisvol geheel.)

BS.8. Vergelijken

Vergelijken is de mate waarop iemand gericht is op het onderzoeken van de gelijkenissen en/of verschillen tussen activiteiten, feiten, gebeurtenissen, ideeën, voorwerpen, geluiden, mensen, ...

BS.9. Relaties leggen

Relateren is de gerichtheid om activiteiten, feiten, gebeurtenissen, ideeën, voorwerpen, geluiden, mensen, ... op een betekenisvolle manier in verband te brengen met elkaar om zo deze verbanden op een optimale manier te begrijpen en/of te gebruiken.

BS.10. Geheugen

Geheugen verwijst naar de mate waarin iemand in staat is om informatie op te slaan, weer op te roepen en te gebruiken.

BS.11. Het principe vatten

De mate waarop iemand gericht is op het zoeken naar de onderliggende betekenis, de strategie van een bepaalde gebeurtenis, informatie, ... en dit snappen om zo het gevonden principe te kunnen toepassen bij een ander, soortgelijk probleem.

BS.12. Het probleem kunnen identificeren

Deze bouwsteen omvat twee aspecten: enerzijds de probleemgevoeligheid en anderzijds de vaardigheid om het probleem precies in kaart te brengen.

BS.13. Het voorstellingsvermogen gebruiken.

Zich op mentaal niveau een beeld kunnen vormen van de situatie en daardoor de juiste strategie kunnen bedenken.

Bij een nieuw begrip, concept zich iets kunnen voorstellen en hierop anticiperen vanuit voorgaande kennis of ervaringen.

3. De goede leerhoudingen

GL.1. Zelfregulering

Het hanteren van aangeboden instructiemethodes of zelf gevonden initiatieven om een vooropgesteld doel te bereiken.

GL.2. Bekwaamheidsgevoel

Een positief realistisch zelfbeeld opbouwen door het ontvangen van positieve feedback en door te reflecteren over eigen sterktes/zwaktes.

GL.3. Deelgenootschap

Kennis, gedachten, ideeën, gevoelens met anderen delen, zodat ze voor jezelf en anderen duidelijker worden.
Het creëren van een groepsdynamiek door de inzet van de individuele verantwoordelijkheid t.o.v. mekaar.

GL.4. Doelgerichtheid

Door het op voorhand verwoorden van een doel, de leerling leren gericht met zijn taak of doel bezig te zijn.

GL.5. Openheid voor uitdaging

Weten hoe je met uitdagingen, nieuwe leerprikkels kunt omgaan. Je bewust zijn van de gevoelens die deze nieuwe complexe en moeilijke taken oproepen maar er durven en willen op ingaan.

GL.6. Bewustzijn van veranderbaarheid

Geloven dat iedereen kan veranderen en deze veranderingen nastreven door fouten als leerkansen te zien.

GL.7. Zelfontplooiing

Je bewust worden van je eigenheid, dit verkennen en hierin willen verder groeien.

GL.8. Persoonlijke zingeving

De intentie om na te gaan waarom iets voor jou belangrijk is om te leren.

KIJKWIJZER MEDIATIEKENMERKEN FEUERSTEIN

MEDIATIEKENMERKEN	VOORBEELDEN
<p>Mediatie van intentionaliteit</p> <p>(WAT is de achterliggende bedoeling?) De mediator richt de aandacht van de leerling op het probleem of de opdracht. Hij maakt duidelijk wat zijn intentie is. 'Wat wil ik met deze leerling bereiken, wat is mijn doel?' Deze mediatie vertrekt vanuit een wederzijdse betrokkenheid op het leren.</p>	<p>-Maak bij het begin van de les duidelijk wat je met je leerlingen wil bereiken. Verwijs naar picto 'doel'.</p>
<p>Mediatie van zingeving</p> <p>(WAAROM moet ik dit leren?) De mediator zorgt ervoor dat de leerling een positieve betekenis kan geven, een waarde kan toekennen aan de opdracht. 'Wat is de betekenis achter dit leren?' De leerling moet weten <i>waarom</i> hij dit moet doen.</p>	<p>-Klasregels moeten een betekenis voor de leerlingen hebben. Ze mogen niet zomaar opgelegd zijn maar moeten vanuit de leerlingen zelf komen. -Maak bij het begin van de les duidelijk waarom de lesinhoud, de opdracht belangrijk is. Verwijs naar picto 'waarom'.</p>
<p>Mediatie van transcendentie</p> <p>(WAAR kan ik geleerde NOG toepassen?) De mediator maakt de leerling bewust dat wat het in een bepaalde situatie leert, dit ook later en in andere situaties kan gebruiken. De leerling leert transfers leggen. Dit kunnen we bekomen door reflectie met de leerlingen over vroeger en de toekomst binnen de gegeven leerervaring. Ook wordt er rekening gehouden met de gevolgen van de leerervaring voor zichzelf en voor anderen.</p>	<p>-Laat de leerlingen vertellen waar ze het geleerde nog zouden kunnen toepassen. -Stap uit de leersituatie om het geleerde in een andere context toe te passen (vb. tijdens wiskundeles leren omgaan met geld, nadien met de leerlingen naar de winkel gaan om dit concreet in te oefenen) -Verwijs naar picto 'brug'</p>
<p>Mediatie van doelgerichtheid</p> <p>De mediator zet de leerling ertoe aan om steeds te blijven werken in functie van het doel. Dit verinnerlijkt doel houdt de leerling vast tijdens het werk. De Leerling moet weten <i>wat</i> hij moet doen, concreet en in tussenstappen.</p>	<p>-Laat de leerlingen de mondeling gegeven opdracht zelf herhalen ('papegaaien'). -Laat de leerlingen in duo's aan elkaar concreet vertellen wat ze gaan doen.</p>
<p>Mediatie van bekwaamheidsgevoelen</p> <p>De mediator maakt de leerling bewust van wat hij kan en niet kan. Vanuit wat hij kan en reeds is, leert de leerling problemen aan te pakken en te vertrouwen op zijn eigen bekwaamheid. Hierdoor stimuleer je een positief zelfbeeld. Je gaat concreet benoemen wat je tot ontwikkeling wil zien komen.</p>	<p>-Geef de leerlingen het gevoel dat zij wel al iets kunnen. Vertrek vanuit hun sterktes, hun talenten. -Geef concreet feedback aan de leerling over waar hij de volgende keer moet op letten. -Stel bijvragen bij wat werd aangeleerd.</p>
<p>Mediatie van zelfregulering</p> <p>De mediator zet de leerling ertoe aan om vanuit een vooropgesteld doel een plan te ontwikkelen om dat doel te bereiken.</p>	<p>-Vraag de leerling de opdracht te stoppen en het eens op een andere manier te proberen. -Geef visuele ondersteuning, een stappenplan... om de leerling te helpen zichzelf te sturen, vb. bij hoekenwerk.</p>

<p>Mediatie van deelgenootschap</p> <p>De mediator geeft via coöperatieve werkvormen kansen aan de leerling om zijn eigen kennis en ervaringen met anderen te delen en door deze interactie ook van de anderen te leren. Dit bereik je niet door frontaal lesgeven. Je gaat de sterktes van de leerlingen inzetten.</p>	<p>-Gebruik coöperatieve werkvormen en hou bij het verdelen van de taken rekening met de sterktes/zwaktes van de leerlingen. -Laat de leerlingen ondervinden dat ze elkaar nodig hebben om de taak samen tot een goed einde te brengen. Ieders inbreng is belangrijk.</p>
<p>Mediatie van individualiteit</p> <p>De mediator ziet de leerling als een uniek individu dat een aangepaste interactiestijl en een gedifferentieerd aanbod verdient. De leerling kan zo zijn eigen identiteit te midden van anderen ontdekken en ontplooien.</p>	<p>-Vraag niet aan elk kind hetzelfde, maar probeer te differentiëren vanuit de interactie.</p>
<p>Mediatie van openheid voor uitdagingen</p> <p>De mediator daagt de leerling uit om zich open te stellen voor nieuwe en/of complexe situaties binnen de 'zone van de naaste ontwikkeling' (dit is de volgende stap die we mogen verwachten in de (denk)ontwikkeling van de leerling).</p>	<p>-Zorg voor voldoende uitdaging tijdens de lessen, in activiteiten...</p>
<p>Mediatie van bewustzijn van veranderbaarheid</p> <p>De mediator maakt de leerling bewust van het effect van zijn handelen op zijn eigen ontwikkelingsproces dat steeds veranderbaar kan zijn. Wij moeten de leerlingen er bewust van maken dat ze veranderen. Dit veronderstelt een reflecteren op het eigen leerproces van de leerlingen.</p>	<p>-Reflectie van de leerlingen is erg belangrijk. -We maken onze leerlingen ervan bewust dat zij kunnen veranderen. Door de gepaste feedback zorgen we ervoor dat een fout antwoord altijd opnieuw leerkansen oplevert. -Vraag aan iedere leerling wat hij vandaag of in de voorbije les geleerd heeft.</p>
<p>Mediatie van optimisme</p> <p>De mediator blijft kansen zien in de ontwikkeling van elke leerling en straalt dit ook uit naar de leerling. Bv. vertrekken van wat er al <i>we</i>/aanwezig is bij het kind. (zie o.a. Meervoudige intelligentie).</p>	<p>-Laat de leerlingen elkaars talenten benoemen, complimenten geven... (SEO PAD) -Probeer de sterktes van je leerlingen in de kijker te zetten. -Zet hun talent in bij het geven van opdrachten.</p>
<p>Mediatie van lidmaatschap</p> <p>De mediator zorgt ervoor dat elke leerling opgenomen wordt in een groep, een wezenlijk deel van het geheel mag zijn. Het is essentieel dat er verbondenheid is. Lidmaatschap kan je bereiken door frontaal lesgeven. 'Wat maakt ons 'ons'?'</p>	<p>-Kies of maak samen met je leerlingen een klaslied. -Stel een klasboek/klasblog samen waar iedereen iets mag schrijven, tekenen... Voeg foto's toe van klasactiviteiten, uitstappen... -Besteed voldoende tijd aan het onthaalmoment.</p>

4. Uitvoeringsfase

Zie documenten 'Leren leren: handleiding bij het planningsdocument - opbouw van een GWP' en 'Leren leren: planningsdocument - GWP'.

De klasleerkracht stelt het GWP leren leren op. In het uurrooster wordt tijd gemaakt om met de leerlingen aan leren leren te werken. Het is de bedoeling dat de leerlingen, al dan niet met hulp van de leerkracht, ook buiten dit 'aanleermoment' zoveel mogelijk transfer proberen maken van het geleerde naar andere situaties en/of lessen.

Paramedici en ambulante leerkrachten kunnen mee ingezet worden in de klaswerking om doelen voor leren leren te helpen realiseren. Indien uit de zorgvraag van de leerling blijkt dat dit beter buiten de klas individueel of in kleine groep gebeurt, kan dit ook. (zie ook *Pedagogisch project, IV Uitvoeringsfase: 'Klasintern werken'*.)

5. Evaluatiefase

Zie algemene afspraken in *Pedagogisch project, 'punt V: Evaluatiefase'*.

-Evaluatie van handelingsplanning:

Zie document GWP

-Evaluatie van de leervorderingen: product en proces, observatie

Zie document groeilijn en document IHP.

Specifiek voor leren leren:

de evaluatie van de aangebrachte leerinhoud gebeurt aan de hand van volgende symbolen, met bijhorende betekenis:

- zwak (het lukt zelden)
- +/- matig (het lukt met sturing van de lkr)
- + goed (het lukt zelfstandig in de klas)
- ++ zeer goed (het kind kan de transfer leggen naar andere contexten)

We geven om de 2 maanden een 'leefrapport' mee naar huis. Hierin vinden de ouders en de leerlingen een evaluatie terug van de vooropgestelde doelen voor Leren leren (en SEO).